

Karolina Trzaska¹

Instytucje szkolnictwa wyższego jako instrument walki z kryzysem (perspektywa Unii Europejskiej)

Streszczenie

Celem artykułu jest analiza działań Unii Europejskiej ukierunkowanych na wsparcie szkolnictwa wyższego, które prowadziłyby do wyjścia z kryzysu oraz osiągnięcia zrównoważonego rozwoju. Do realizacji celu wykorzystano metodę opisowo-indukcyjną, analizując komunikaty, rozporządzenia i programy Unii Europejskiej.

Kryzysy są zjawiskiem złożonym o co najmniej dualnej naturze skutków (pozytywnej i negatywnej). Kluczowe narzędzia antykryzysowe nie powinny mieć wyłącznie charakteru doraźnego, lecz należałoby stosować je z myślą o zwiększeniu odporności i przyszłym rozwoju. W tym celu UE wspiera kraje członkowskie m.in. poprzez programy, których uogólniony przekrój priorytetów wpisuje się w sfery obejmujące istotę Quintuple Helix. Kluczowa rola instytucji szkolnictwa wyższego jako narzędzia do walki z kryzysem zawarta jest w strategii *Europa 2020*, z kolei programy tworzone na jej podstawie dla systemu edukacji cechuje dążenie do „otwartości i integracji”. Szkolnictwo wyższe pokrywa się zatem ze wskazanymi właściwościami antykryzysowymi, stanowiąc jednocześnie jeden z głównych obszarów wsparcia UE.

Wartością dodaną niniejszego artykułu jest przedstawienie roli inwestycji w wiedzę w kryzysach, wyróżniając także znaczenie szkolnictwa wyższego w strategii UE.

Słowa kluczowe: kryzys, szkolnictwo wyższe, programy Unii Europejskiej, Quintuple Helix

1. Wstęp

W trudnych czasach kryzysów, a szczególnie kryzysów ekonomicznych, podstawowymi sposobami ich zwalczania są działania w sferze polityki fiskalnej i pieniężnej danego państwa oraz wsparcie organizacji międzynarodowych. Wśród priorytetów inwestycyjnych Unii Europej-

¹ Mgr Karolina Trzaska, Wydział Ekonomii i Finansów Uniwersytetu w Białymstoku, ul. Warszawska 63, 15-062 Białystok, e-mail: k.trzaska@uwb.edu.pl, nr ORCID: 0000-0002-9927-7389.

skiej wyłania się dążenie do wysokiej jakości kształcenia i szkoleń, gdyż wpływają one na wzrost dobrobytu oraz rozwój odporności gospodarki i społeczeństwa. Zwracając uwagę na zestawienie pojęć szkolnictwa wyższego z kryzysem, większość publikacji naukowych skupia uwagę na problemach w systemie edukacji, pomijając lub marginalizując wykorzystanie ich w strategiach naprawczych. Niniejszy artykuł poświęcony jest analizie działań UE ukierunkowanych na wsparcie instytucji wspomagających proces zarządzania kryzysowego. Okres analizy dotyczy głównie drugiej dekady XXI w. Obszar badań skoncentrowany jest zaś na instytucjach szkolnictwa wyższego, gdyż – jak wskazują założenia strategii *Europa 2020* – pełnią one kluczową rolę w procesie rozwoju i przeciwdziałania negatywnym skutkom dekonjunkury gospodarczej.

2. Istota kryzysów

Pojęcie „kryzys” niesprecyzowane *hic et nunc* niesie przede wszystkim ekonomiczne, społeczno-gospodarcze skojarzenia. W kontekście przemian gospodarczych ujawnia kruchość i słabości systemu (*kryzys wzrostu*). Wzrost gospodarczy często postrzegany jest jako priorytet, a korelacja problemów społecznych z problemami gospodarczymi powinna prowadzić do rozwoju gospodarczego, szczególnie w sytuacji, gdy kryzysy strukturalne pokazują, że osiągnięte są granice danego systemu gospodarczego (Haller 2012: 68).

Etymologia słowa „kryzys” w literaturze przedmiotu nie jest jednoznacznie rozstrzygnięta. Zdaniem przeważającej części autorów pojęcie to pochodzi z języka greckiego i jako rzeczownik *krisis* oznacza wybór, rozstrzygnięcie, wynik, koniec, punkt zwrotny, wstrząs, przełom (*Słownik...* 1960: 716–717).

Grecka etymologia kryzysu nie wskazuje na pejoratywny wydźwięk tego słowa. Warto podkreślić, że kryzys wzmaga procesy poznawcze i prowadzi do pogłębionej analizy zjawisk, odsłaniając ich teleologie. W tym kontekście możliwości rozumienia i interpretacji problemu, jakie umożliwia kryzys, stanowią o pozytywnym efekcie tego zjawiska. Przykładową optymistyczną stroną kryzysu dla modeli społecznych można dostrzec w idei emancypacji jednostki u N. Machiavellego, w nowożytnych utopiach T. Campanelli, T. Morusa, F. Bacona. Ponadto René Thom, oprócz nieuchronności kryzysów, zwracał uwagę na ich pozytywny wpływ na ewolucję i na przejściowy charakter (Thom 1990: 31). Jasną stroną kryzysów dostrzegał także Joseph Schumpeter – autor teorii twórczej destrukcji. Zakładał on, że kryzys gospodarczy wynika z wyczerpywania się procesów innowacji (Schumpeter 1960: 95).

Kryzys nabiera odpowiedniego znaczenia, gdy zostanie określona sfera, jakiej dotyczy (np. społeczna, ekonomiczna, polityczna, medyczna, psychofizyczna, ekologiczna itp.), a szczegółowa treść definicji powinna zależeć od celów i środowiska, którym ma służyć. Ze względu na ograniczenia objętościowe artykułu zwrócono szczególną uwagę na znaczenie instytucji szkolnictwa wyższego w aspekcie odbudowy i stymulowania rozwoju gospodarczego, na co wskazują działania i programy UE.

3. Instytucje szkolnictwa wyższego a kryzys

Szkolnictwo wyższe opiera się na szkolnictwie średnim, zapewniając kontynuację kształcenia w bardziej ukierunkowanym zakresie wyspecjalizowanych dziedzin nauki. Edukację na tym szczeblu cechuje wysoki stopień złożoności i specjalizacji. Dla celów porównawczych w skali międzynarodowej wykorzystuje się Międzynarodową Standardową Klasyfikację Kształcenia (ang. *International Standard Classification of Education* – ISCED). Szkolnictwo wyższe obejmuje poziomy ISCED 5-8, które są oznaczone jako kształcenie wyższe z krótkim cyklem, stopień licencjacki, magisterski, doktorancki lub odpowiednio równorzędne do nich poziomy (*International...* 2012: 46).

W grupie sektorów instytucjonalnych Systemu Rachunków Narodowych instytucje szkolnictwa wyższego nie mają bezpośredniego odpowiednika. Z uwagi na potrzeby stosowania międzynarodowych analiz porównawczych polityki naukowej w *Podręczniku Frascati'ego 2015* wydzielono sektor szkolnictwa wyższego (ang. *higher education sector* – HE), do którego należą (OECD 2015: 36):

1. „wszystkie uniwersytety, uczelnie techniczne i inne instytucje prowadzące formalne programy kształcenia na poziomie wyższym, bez względu na ich źródło finansowania i status prawny;
2. wszystkie instytuty badawcze, ośrodki, stacje doświadczalne i kliniki, które prowadzą działalność B+R pod bezpośrednią kontrolą lub zarządem instytucji szkolnictwa wyższego”.

Z uwagi na powyższe interpretacje szkolnictwo wyższe w niniejszym opracowaniu (zwane dalej także jako HE) będzie postrzegane w szerszym kontekście instytucjonalnym, ze szczególnym wyróżnieniem roli uniwersytetów. Warto dodać, że artykuł w sposób bezpośredni porusza analizę formalnych instytucji szkolnictwa wyższego, jednak uzupełnienie jej o aspekt instytucji nieformalnych (stosując podział D.C. Northa) stanowiłoby ciekawe studium przypadku, które należałoby pogłębiać w dalszych rozważaniach naukowych.

Wyzwania, jakie pojawiły się po wybuchu pandemii COVID-19 w szkolnictwie wyższym, mogą być postrzegane jako problemem lub szansą – odzwierciedlając tym samym filozoficzny dualizm kryzysów.

Rada UE (w konkluzjach z 10.06.2021 r.) zasygnalizowała, iż instytucje szkolnictwa wyższego okazały się odporne na skutki pandemii koronawirusa. Konieczność zamknięcia szkół i przyjęcia alternatywnego trybu nauczania przyspieszyła proces transformacji cyfrowej instytucji szkolnictwa wyższego. Wskazano jednak także problemy związane z cyfryzacją, kwestią równego dostępu i wsparcia studentów, pracowników oraz naukowców (*Konkluzje Rady...* 2021: 16).

Okres, w którym dokonuje się przełom w funkcjonowaniu uczelni, podobnie jak kryzys, może być spowodowany przesileniem lub załamaniem dotychczasowego kierunku rozwoju. Dekoniunktura może objąć wszystkie lub część wymiarów funkcjonowania uczelni. Ucierpieć może sfera wartości, mająca odzwierciedlenie w celach i regułach funkcjonowania uczelni, a także w jej zadaniach i sposobach ich realizacji. Przyczyny kryzysów instytucji szkolnictwa wyższego upatrywane są m.in. w podstawach ich finansowania oraz legislacji. Ten aspekt kryzysu nie będzie przedmiotem pogłębionych rozważań w niniejszym opracowaniu.

Zmieniając perspektywę zależności w kierunku wpływu HE na kryzys, należałoby skupić uwagę na analizie instytucji szkolnictwa wyższego jako instrumentu walki z dekonjunkcją gospodarczą. Wątek relacji instytucji szkolnictwa wyższego i kryzysów nasuwa wiele pytań: Dlaczego sfera edukacji jest ważna w walce z kryzysem? Jaką rolę odgrywają instytucje szkolnictwa wyższego w strategii UE? Jakie znaczenie przypisuje się szkolnictwu wyższemu w programach unijnych?

Edukacja odgrywa istotną rolę w procesie rozwoju gospodarczego i w zakresie przeciwdziałania negatywnym skutkom kryzysów gospodarczych. Duże znaczenie inwestycji w wiedzę ma swoje odzwierciedlenie w koncepcji gospodarki opartej na wiedzy (OECD 1999: 82). W krajach wysokorozwiniętych, w których poziom skolaryzacji jest wysoki, obserwuje się większy odsetek badaczy i naukowców, szybsze tempo wprowadzania zmian, co wpływa na dynamikę i konkurencyjność sektora badawczo-rozwojowego (Makulska 2012: 180).

Poziom wykształcenia w znacznym stopniu warunkuje pozycję pracowników na rynku pracy. Komisja Europejska wykazała, iż w latach 2008–2010 absolwenci szkół wyższych byli bardziej odporni na kryzys (European Commission 2011: 12–13). W tabeli 1 przedstawiono stopę bezrobocia, jaka ukształtowała się w państwach członkowskich UE w 2019 i 2020 r. Ogólna struktura osób bezrobotnych według poziomu wykształcenia nie zmieniła się na skutek kryzysu wywołanego pandemią COVID-19. W 2020 r.

w większości krajów UE odnotowano wzrost stopy bezrobocia wśród osób z wykształceniem wyższym. Wyjątek stanowi Grecja i Włochy, w których poziom wskaźnika spadł kolejno o 0,1 i 0,5 pp., a we Francji, Polsce oraz Słowenii stopa bezrobocia pozostała taka sama. Średnio w UE największy wzrost analizowanego wskaźnika nastąpił w grupie osób z wykształceniem podstawowym, a przeciętny przyrost bezrobocia w pozostałych poziomach wykształcenia (tj. średnim/zawodowym oraz wyższym) był zbliżony. Warto podkreślić, że rozkład bezrobocia według poziomu wykształcenia potwierdza, iż nadal osoby po studiach mają względnie mniejsze problemy ze znalezieniem pracy.

Tabela 1. Stopa bezrobocia według poziomu wykształcenia w krajach UE w latach 2019–2020 (ludność w wieku 25–64 lat) [%]

Table 1. Unemployment rate (of the population aged 25–64) by education level in EU countries in 2019–2020 [%]

Kraj	Wykształcenie					
	podstawowe		średnie, zawodowe		wyższe	
	2019	2020	2019	2020	2019	2020
Czechy	10,2	9,6	1,6	2,2	1,0	1,4
Austria	10,0	11,7	3,6	4,5	2,8	3,2
Belgia	10,4	10,7	4,6	4,9	2,9	3,2
Niemcy	7,7	8,2	2,6	3,1	1,8	2,5
Dania	6,2	7,2	3,5	4,2	4,1	4,1
Hiszpania	18,9	20,0	12,7	14,5	8,1	9,5
Estonia	7,8	10,4	4,6	6,6	2,6	4,7
Finlandia	10,7	11,9	6,2	7,3	3,9	4,2
Francja	13,5	11,8	7,9	7,4	4,7	4,7
Grecja	20,0	18,8	18,8	17,4	11,6	11,5
Węgry	8,1	10,0	2,5	3,5	1,4	1,7
Irlandia	6,9	6,4	4,8	5,3	2,9	3,7
Włochy	12,8	11,9	8,0	7,2	5,6	5,1
Litwa	17,3	21,4	8,0	10,5	2,8	4,1
Luksemburg	5,5	8,0	5,2	4,8	3,9	4,6
Łotwa	11,0	16,3	7,0	8,7	3,6	5,2
Holandia	4,2	4,6	2,8	2,7	2,1	2,4
Polska	8,2	8,2	3,0	2,8	1,8	1,8
Portugalia	6,4	6,2	5,8	6,6	4,8	5,1
Słowacja	27,9	27,5	4,4	5,6	2,3	3,3
Słowenia	9,1	9,7	4,4	4,9	3,0	3,0
Szwecja	14,1	18,5	3,8	4,7	3,5	4,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Baza danych OECD...*

Zarządzanie kryzysowe w gospodarce obejmuje proces, w którym organy władzy publicznej prowadzą działania w stanie ryzyka i pod presją, wykorzystując zasoby oraz angażując do współpracy wyspecjalizowane organizacje i instytucje, aby: diagnozować, opracowywać i realizować plany działania (o charakterze odbudowującym, profilaktycznym, innowacyjnym, rozwojowym), minimalizować straty, zapobiegać eskalacji, naprawiać skutki kryzysu, a także zapewnić w przyszłości stabilizację i rozwój (Walas-Trębacz, Ziarko 2010: 83–107). Działania te są realizowane z wykorzystaniem różnorodnych narzędzi/instytucji, w tym: organów władzy publicznej, organów dyplomatycznych i konsularnych, organizacji pozarządowych, ugrupowań integracyjnych, instytucji formalnych (prawa, polityki) i nieformalnych (kultura, morale narodowe) oraz różnych podmiotów odpowiedzialnych za istnienie i rozwój podstawowych obszarów funkcjonalnych państwa (tj. zdrowia, bezpieczeństwa, nauki i edukacji etc.). Organy Unii Europejskiej w sytuacji pogorszenia koniunktury państw członkowskich podejmują działania w kierunku szeroko pojętego zarządzania kryzysowego, w tym także w sektorze nauki. Szkolnictwo wyższe wpisuje się swoimi właściwościami w obszary działań i wsparcia, jakie są podejmowane w procesie zarządzania kryzysowego, a także pokrywa się z kluczową ideą przyświecającą strategii antykryzysowej – tj. *zabezpieczeniem i odbudową*.

4. Wybrane działania UE w zakresie wsparcia szkolnictwa wyższego

Wszystkie kraje UE są częścią Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego (EOSW). W celu wyjścia z kryzysu i poprawy sytuacji gospodarczej państw członkowskich UE stosuje strategiczne działania zmierzające do synergii EOSW i Europejskiego Obszaru Badawczego, a tym samym do zacieśnienia współpracy pomiędzy sektorem edukacji, badań i innowacji. Instytucje szkolnictwa wyższego w Europie są zatem centralnym elementem europejskiego obszaru edukacji oraz europejskiej przestrzeni badawczej. Komisja, zmierzając do zapewnienia pełnej synergii, zobowiązała się zapewnić wsparcie w procesie tworzenia ram polityki, usprawniając kooperację transnarodową. Wykorzystała przy tym doświadczenia stowarzyszeń europejskich szkół wyższych wybranych w ramach programu *Erasmus+*, wspieranych również przez program *Horyzont 2020*. Transformacja instytucji szkolnictwa wyższego w Europie zmierza w kierunku tzw. *włączenia i otwartości* (*Komunikat Komisji...* 2020: 23).

Na podstawie danych zaprezentowanych w tabeli 1 nie można jednoznacznie wskazać, iż osoby z wykształceniem wyższym okazały się najbardziej odporną grupą pracowników w Europie podczas pierwszej fali kryzysu związanego z COVID-19. Na zmiany stóp bezrobocia wpływa wiele elementów, np. struktura gospodarcza czy stopień, w jakim sektory zostały dotknięte spowolnieniem gospodarczym (European Commission 2011: 12). Innym czynnikiem jest niedopasowanie kwalifikacji do potrzeb rynku pracy. W celu monitorowania danych rozbieżności i wyjaśnienia przyczyn niedopasowania umiejętności na rynku pracy UE opracowała różnorodne instrumenty prognozowania potrzeb w sferze umiejętności, w tym: *Europejski Monitor Wolnych Stanowisk Pracy* (zbierający informacje o wolnych miejscach pracy i napięciach w krótkim okresie), *CEDEFOP* (długoterminowe prognozy), *Eurofound*, a także *Sektorowe Rady ds. Kompetencji*. Instytucje szkolnictwa wyższego stoją w obliczu ogromnego wyzwania, jeśli chodzi o modernizację efektów kształcenia i dopasowanie kompetencji do potencjału, potrzeb i wyzwań współczesnego świata. Odpowiedzią na potrzebę inwestycji w rozwój kompetencji i ich standaryzacji jest *Jednolity System Jakości Kształcenia*, którego tworzenie zostało zapoczątkowane Deklaracją Bolońską oraz kontynuowane za pośrednictwem EOSW.

Tendencje zmian EOSW, w zależności od kraju, znacznie różnią się pod względem liczby studentów czy też współczynnika skolaryzacji. Od początku istnienia EOSW liczba studentów nieustannie rośnie, a w 2016/17 przekroczyła 38 mln, z czego 56,4% stanowili studenci I stopnia (tj. studiów licencjackich). Na podstawie danych KE można stwierdzić, iż w krajach EOSW liczba instytucji szkolnictwa wyższego znacznie wzrosła (z 3009 uczelni w roku akademickim 1999/2000 do 3537 w roku 2018/2019). Wydatki instytucji szkolnictwa wyższego w przeliczeniu na ekwiwalent pełnego czasu pracy w okresie 2009–2014 wykazywały tendencję rosnącą, a w latach 2014–2016 r. uległy zmniejszeniu. Mediana wydatków publicznych (w relacji do PKB) na szkolnictwo wyższe w 2016 r. wyniosła 0,95% w całym EOSW. Według danych za 2016 r. największy udział środków przeznaczanych na szkolnictwo wyższe w PKB został odnotowany w: Norwegii (2,1%), Szwecji (1,9%), Finlandii (1,8%), Austrii (1,8%), Holandii (1,8%) oraz Turcji (1,8%). Natomiast ogólny rozkład udziału danych wydatków publicznych w PKB znajdował się w przedziale między 2,1% a 0,3%, przy czym najniższy odsetek miała Litwa (European Commission, EACEA, Eurydice 2020: 25–27).

Komisja Europejska, aby podnieść poziom kształcenia i szkoleń obywateli europejskich oraz rozwinąć ich poczucie przynależności do UE, określiła ramy *europejskiego obszaru edukacji*. Rozwój w perspektywie

strategii UE ma swój potencjał we wzroście jakości, mobilności, współpracy, umiędzynarodowieniu instytucji szkolnictwa wyższego, a także transformacji cyfrowej i ekologicznej. Aby tego dokonać, konieczne jest zaangażowanie władz i instytucji krajowych oraz pomoc w ramach polityki i instrumentów budżetowych m.in. Unii Europejskiej. Do głównych funkcji i działań UE w obszarze wsparcia krajów członkowskich w realizacji postawionych celów – w tym stymulowania antykryzysowych i rozwojowych właściwości instytucji szkolnictwa wyższego – należy zaliczyć (*Komunikat Komisji...* 2010: 5–6; *Komunikat Komisji...* 2011: 3–19; *Komunikat Komisji...* 2013: 2–17; ENQA i inni 2015: 6–27; *Komunikat Komisji...* 2018: 3–19; *Komunikat Komisji...* 2020: 3–19; *Komunikat Komisji...* 2020a: 1–25; European Commission 2021: 1–2):

- monitorowanie – w tym: mechanizmy sprawozdawczości i zarządzania zawarte w strategii *Europa 2020* z uwzględnieniem zaleceń dla poszczególnych krajów; narzędzie *U-Multirank*²; *unijna panorama umiejętności* (w inicjatywie *Nowe umiejętności i zatrudnienie*); *tablica wyników mobilności studentów*; ulepszanie danych w sferze mobilności zawodowej i edukacyjnej szkolnictwa wyższego oraz wspieranie opracowania rejestru europejskiego szkolnictwa wyższego (KE we współpracy z Eurostatem);
- finansowanie – w zakresie programów edukacyjnych i badań naukowych m.in. poprzez wieloletnie ramy finansowe (w okresie finansowania 2014–2020 budżet UE na szkolenia edukacyjne i kształcenie wyniósł 33,99 mld EUR, z czego ok 76,3% pochodziło z EFS, a na badania naukowe i innowacje planowano przeznaczyć 43,87 mld EUR, w tym ok. 94% z EFRR) (*European Structural...*);
- promowanie mobilności – w tym także ich ulepszenie w programach *Europejskiego Systemu Transferu i Akumulacji Punktów (ECTS)*; *Erasmus Masters Degree Mobility Scheme* (przy wsparciu europejskiego instrumentu gwarancji kredytów studenckich); *europejskie ramy kariery naukowej*;
- działania na rzecz wzrostu innowacyjności szkolnictwa wyższego, umacniania współpracy z przedsiębiorstwami i wspierania absolwentów na rynku pracy – *Horyzont 2020*; *Europejski Instytut Innowacji i Technologii (EIT)*; projekty międzynarodowe pt. *Sojusze na rzecz wiedzy*; Programy MSCA – *Działania Marii Skłodowskiej-Curie* (w tym: sieci doktoranckie MSCA, stypendia podoktorskie MSCA, wymiany pracow-

² Narzędzie *U-Multirank* umożliwia profilowanie instytucji szkolnictwa wyższego ze względu na dydaktykę, badania, transfer wiedzy, orientację międzynarodową i rozwój regionalny. Więcej w: *U-Multirank...*

- ników MSCA, MSCA COFUND, MSCA i obywatele); *Inicjatywa na rzecz zatrudniania ludzi młodych*; projekt *Młodość w drodze*;
- pomoc w wytyczaniu obszarów kluczowych dla zapewnienia jakości szkolnictwa wyższego – zbiór ESG, tj. *Standardy i wytyczne dotyczące zapewniania jakości w Europejskim Obszarze Szkolnictwa Wyższego; Ramy jakości dla staży*;
 - wspieranie procesu umiędzynarodowienia europejskiego szkolnictwa wyższego – strategia *Europejskie szkolnictwo wyższe na świecie; Program Erasmus+* (w tym także *Jean Monnet, Erasmus Mundus* i związane z nim programy wspólnego kształcenia, m.in. *European Master Global Studies, Erasmus Mundus Joint Master Degrees*);
 - promowanie cyfryzacji – poprzez rozwój nowych programów nauczania w szkolnictwie wyższym w zakresie inżynierii i technologii informacyjno-komunikacyjnych; synergii programów *Erasmus+, Horyzont Europa, Cyfrowa Europa*; instrument *Łącząc Europę; EIT Digital* (w tym: *EIT Digital Doctoral School, EIT Digital Master School*); *Europejska eCard* (europejska elektroniczna legitymacja studencka); *Europejski Certyfikat Kompetencji Cyfrowych*; klasyfikacja ESCO; inicjatywy pilotażowe otwartej nauki w instytucjach szkolnictwa wyższego; *Europejska platforma edukacji cyfrowej* (w planie na lata 2021–2027 ma dotyczyć: e-uczenia, mobilności mieszanej, kampusów wirtualnych i wymiany najlepszych praktyk między instytucjami szkolnictwa wyższego na wszystkich poziomach wśród studentów, nauczycieli i badaczy); *Plan działania w dziedzinie edukacji cyfrowej na lata 2021–2027* – w tym inicjatywy ukierunkowane na rozwój zdolności innowacyjnych instytucji szkolnictwa wyższego oparte na *HEInnovate*; staże *Cyfrowe możliwości*;
 - wspieranie transformacji ekologicznej – poprzez inicjatywy takie jak: *Edukacja dla koalicji klimatycznej* (od 2020 r.) lub *edukacja na rzecz zrównoważenia środowiskowego* (2021 r.) itp.

Monitorowanie zmian na rynku pracy i uwarunkowań funkcjonowania instytucji szkolnictwa wyższego może być zarówno narzędziem wspomagającym proces rozwoju uczelni, wsparcia absolwentów, jak i instrumentem wykrywania negatywnych trendów czy prognoz społeczno-gospodarczych. Reasumując, trzeba zaznaczyć, że aby instytucje szkolnictwa wyższego efektywnie pełniły funkcję edukacyjno-naukową, w tym pośrednio antykryzysową, powinny korzystać ze wsparcia UE, która jednocześnie swoimi działaniami odsłania obszary istotne z punktu widzenia diagnozy i prawidłowego rozwoju sektora nauki, a w konsekwencji dalszych losów gospodarki.

Rada Europejska (w konkluzjach z 14.12.2017 r.) zaapelowała do państw członkowskich oraz Komisji i Rady, aby pracowały nad wzmoc-

nieniem strategicznych partnerstw między instytucjami szkolnictwa wyższego UE. Jednocześnie rekomendowała, aby do 2024 r. promować wyznaczenie około dwudziestu *Uniwersytetów Europejskich*, które byłyby oparte na oddolnych sieciach uczelni z całej UE, co zwiększy międzynarodową konkurencyjność europejskich uczelni oraz umożliwi studentom zdobywanie dyplomów w trybie łączenia studiów w kilku państwach członkowskich (*Konkluzje Rady...* 2017: 3; *Konkluzje Rady...* 2021: 4). Idea sieci uniwersytetów została zapoczątkowana przemówieniem Prezydenta Francji Emmanuela Macrona w paryskim Uniwersytecie Sorbony (2017 r.). Po raz pierwszy KE wykorzystwała ten pomysł w ramach programu *Erasmus+* na lata 2014–2020 (Dz.U.UE L.2013.347.50: 57–58).

Badanie DG EAC – *European Universities Initiative* z 2020 r. – wykazało, iż ponad 60% instytucji szkolnictwa wyższego uważa, że przynależność do sieci Uniwersytetów Europejskich okazała się pomocna w radzeniu sobie z wdrażaniem nowych rozwiązań, narzędzi IT i sposobów współpracy. Około 80% podzieliło się dobrymi praktykami w zakresie nowego trybu pracy. W przybliżeniu 96% instytucji uważa, że w pełni operacyjny Uniwersytet Europejski lepiej przygotowałby uczelnie do stawienia czoła pandemii. Niemal 60% uczelni zaczęło łączyć kursy online lub MOOC. Większość uczelni (90%) poparła także nową formułę mieszania formatów mobilności w ramach programu *Erasmus+* (tj. krótkie formy fizyczne oraz mobilność wirtualna) (European Commission 2020: 1–2). Ważną kontynuacją idei łączenia jest także sojusz YUFE (*Young Universities for the Future of Europe*). Podsumowując, należy stwierdzić, że rozwój partnerstw uniwersyteckich zyskuje coraz bardziej na znaczeniu, a UE podkreśla wartość, jaką przynosi integracja online wewnątrz środowisk akademickich.

W nowej perspektywie na lata 2021–2027 wzmocniono podejście urzędywistnienia (do 2025 r.) europejskiego obszaru edukacji i zintegrowania go z *Next Generation EU*³ oraz długoterminowym budżetem UE.

5. Miejsce szkolnictwa wyższego w strategii i programach UE

Po zakończeniu okresu realizacji Strategii Lizbońskiej w 2010 r. jej funkcje przejęła strategia *Europa 2020*. Nowa strategia stanowiła odpowiedź na ogólnoeuropejski kryzys gospodarczy, w której wyznaczono

³ *Next Generation EU* – tymczasowy instrument UE służący odbudowie społeczno-gospodarczych szkód wywołanych pandemią COVID-19. Więcej w: *European Commission* 2021a.

trzy główne priorytety rozwoju: inteligentny, zrównoważony i sprzyjający wyłączeniu społecznemu (*Komunikat Komisji...* 2010: 2–5).

Jak wynika z treści komunikatu Komisji Europejskiej, „W strategii *Europa 2020* (...) edukacja, w szczególności szkolnictwo wyższe związane z badaniami naukowymi i innowacyjnością, odgrywa kluczową rolę w rozwoju indywidualnym i społecznym, kształcąc wysoko wykwalifikowanych pracowników oraz aktywnych obywateli (...). Instytucje szkolnictwa wyższego są zatem kluczowymi partnerami w realizacji strategii Unii Europejskiej, która ma doprowadzić do wyjścia z kryzysu i utrzymania wzrostu gospodarczego” (*Komunikat Komisji...* 2011: 2).

Po wybuchu pandemii COVID-19 instytucje szkolnictwa wyższego jako podmioty tzw. *kwadratu wiedzy* (edukacja, innowacje, badania naukowe oraz usługi dla społeczeństwa) odgrywają zasadniczą rolę w przyspieszaniu odbudowy i zrównoważonego rozwoju w Europie, pomagając sektorom edukacji, badań i rynkowi pracy korzystać z przepływu talentów (*Komunikat Komisji...* 2020, 12–13).

Najsilniejsze znaczenie instytucji szkolnictwa wyższego w procesie rozwoju i wyjścia z kryzysu wyłania się w programach ramowych, w tym szczególnie w programie *Horyzont 2020* (wraz z *działaniami „Maria Skłodowska-Curie”* i *Europejskim Instytutem Innowacji i Technologii – EIT*) oraz w programie *Erasmus +*.

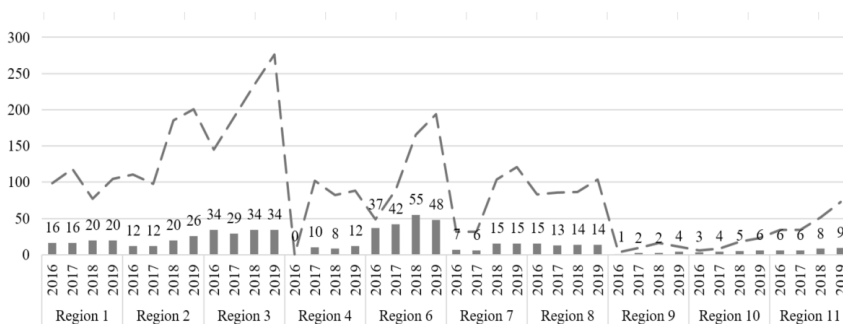
Warto podkreślić, że na okres 2014–2020 zwiększono budżet dla programu *Erasmus+* o 40% (do 14,7 mld EUR), co dało możliwość studiowania i zdobywania doświadczenia zawodowego lub odbywania wolontariatu w innym państwie ponad czterem milionom Europejczyków (*Komisja Europejska...* 2014: 66). Jednym z celów *Erasmus+* w latach 2014–2020 było promowanie zrównoważonego rozwoju w dziedzinie szkolnictwa wyższego i wpływanie na realizację celów strategii UE na rzecz młodzieży. Do innych priorytetów należało także wniesienie wkładu w strategię *Europa 2020* (na rzecz wzrostu, zatrudnienia, równości społecznej oraz włączenia społecznego), a także realizacja celów ET2020, strategicznych ram UE na rzecz kształcenia i szkolenia (*Erasmus+...*). Na wykresie 1 przedstawiono dynamikę aktywności w zakresie budowania potencjału w szkolnictwie wyższym przez program *Erasmus+* w wybranych krajach.

Program *Erasmus+* jest istotną częścią regionalnej współpracy UE na całym świecie, a od 2014 r. mogą w nim uczestniczyć kraje z całego świata. Największy wskaźnik sukcesu kwalifikacji wniosków w szkolnictwie wyższym w 2016 r. i 2018 r. odnotowały kraje azjatyckie, w 2017 r. region RPA, a w 2019 r. państwa Bliskiego Wschodu. Współczynnik kwalifikowalności projektów współpracy szkolnic-

twą wyższego rośnie, a w analizowanym okresie był najwyższy w krajach azjatyckich i południowego regionu Morza Śródziemnego (zob. wykres 1).

Programy budowania potencjału szkolnictwa wyższego UE zmierzają do modernizacji, dostępności i internacjonalizacji szkolnictwa wyższego w krajach partnerskich. Bazują one na sukcesie programów *Tempus*, *Alfa* i *Edu-link*. Projekty budowania potencjału mogą być krajowe lub wielonarodowe, wśród których wyróżnia się projekty (*Capacity-building projects...*):

- 1) wspólne – zmierzające do poprawy zarządzania, programów nauczania i wzmocnienia relacji między systemami szkolnictwa wyższego (są skierowane do organizacji);
- 2) strukturalne – ich celem jest modernizacja polityk, promowanie reform w szkolnictwie wyższym, zarządzanie i wzmacnianie relacji sieciowych między instytucjami szkolnictwa wyższego a otoczeniem społeczno-gospodarczym.

Wykres 1. Budowanie potencjału w szkolnictwie wyższym: Erasmus +

Chart 1: *Erasmus+ Capacity Building in Higher Education*

Legenda: — — — Kwalifikujące się wnioski (otrzymane) ■ — Kwalifikujące się wnioski (wybrane do finansowania). Region 1 – Bałkany Zachodnie, Region 2 – kraje Partnerstwa Wschodniego, Region 3 – kraje południowo-śródziemnomorskie, Region 4 – terytorium Rosji (uznane przez prawo międzynarodowe), Region 6 – Azja, Region 7 – Azja Środkowa, Region 8 – Ameryka Łacińska, Region 9 – Bliski Wschód (Iran, Irak, Jemen), Region 10 – region RPA, Region 11 – kraje AKP. Szczegółowa lista państw w: *Budget Allocation...*

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Capacity Building in the field...*

Strategiczne ramy europejskiej współpracy w dziedzinie kształcenia i szkolenia (ET 2020), inicjatywy europejskiego obszaru edukacji i reformy krajowe ułatwiły dostosowanie się do warunków kryzysu COVID-19. Podczas podejmowania działań na rzecz odbudowy i zwięk-

szenia odporności polityka UE skoncentrowała się na człowieku – od edukacji na poziomie podstawowym aż do szkół wyższych i uczenia pozaformalnego. Do osiągnięć europejskiej współpracy w dziedzinie kształcenia i szkoleń na poziomie szkolnictwa wyższego należy zaliczyć (*Komunikat Komisji...* 2020: 1–3):

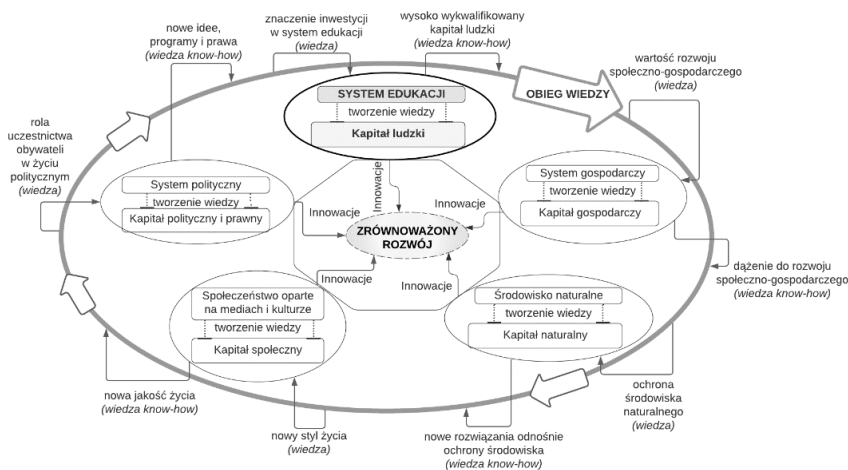
- wysoki odsetek osób z wykształceniem wyższym w wieku 30–34 lat – w 2019 r. 40,3% (cel *Strategii 2020*: 40%);
- wskaźnik zatrudnienia niedawnych absolwentów w wieku 20–34 lat – biorąc pod uwagę, iż cel to 82%, w 2019 r. poziom wyniósł 80,9%, w tym 85,5% stanowili absolwenci szkół wyższych;
- względnie większy udział kształcących się dorosłych na wyższym poziomie edukacji w wieku 25–64 lat – ogólny cel to 15%, w 2019 r. udział dorosłych w uczeniu się stanowił 10,8%, w tym: 4,3% ISCED 0–2, wykształcenie niskie; 8,8% ISCED 3–4, średnie; 19,0% ISCED 5–8, wyższe.

Punktem wyjścia do dalszej analizy znaczenia instytucji szkolnictwa wyższego i działań w sytuacjach kryzysowych powinno być głębsze studium europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego, wyróżnionych działań, programów, narzędzi UE, negocjacji wieloletnich ram finansowych, umowy partnerstwa podczas programowania perspektyw finansowych oraz docelowo powstałych programów i efektów realizacji poprzednich, co nie jest możliwe do zaprezentowania w niniejszym opracowaniu z uwagi na ograniczenia objętościowe.

6. Znaczenie transferu wiedzy w rozwoju i kryzysie

Zasadniczo programy UE wspierają inny rodzaj polityki i inną grupę beneficjentów, jednak wyróżnia się przekrojowe obszary priorytetowe, które mogą otrzymać finansowanie z kilku programów. Priorytety programów UE (w tym przekrojowe obszary planowanego budżetu na lata 2021–2027) i ich beneficjenci nawiązują do sfer, na które składają się systemy modelu pięciokrotnej helisy (zob. ryc. 1).

Dynamiczne zmiany europejskich rynków pracy XXI w. dokonują się z powodu transformacji cyfrowej i ekologicznej, rozwoju technologicznego, restrukturyzacji gospodarki, zmian w jakości życia oraz społeczno-gospodarczych skutków kryzysów. Rodzi to potrzebę uelastyczenia możliwości i form uczenia się na wszystkich etapach życia oraz we wszystkich dyscyplinach i sektorach – podstawowymi czynnikami w procesie, który może tego dokonać, są wiedza i informacja.

Ryc. 1. Obieg wiedzy w modelu Quintuple Helix (wpływ edukacji na zrównoważony rozwój)

Fig. 1. Knowledge circulation in the Quintuple Helix model (impact of education for sustainable development)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Carayannis, Barth, Campbell 2012: 7.

System edukacji, szczególnie na wyższych poziomach, pełni funkcję ośrodków wiedzy, know-how i uczenia się, decyduje o jakości strumieni nowej wiedzy oraz kształtuje aktywnych obywateli (dla sfery ekonomicznej, ekologicznej, społecznej i politycznej) – wszystko to ewoluuje w obiegu społeczno-gospodarczym, zyskując nowe wartości i rozwiązania. Instytucje szkolnictwa wyższego mogą stanowić narzędzie do walki z negatywnymi skutkami kryzysów, napędzać rozwój gospodarczy, zapewniać innowacyjne środowisko oraz wspierać otwartą wymianę wiedzy, pracowników i know-how. Efektem przepływów wiedzy w zaprezentowanym modelu (ryc. 1) jest osiągnięcie zrównoważonego rozwoju gospodarczego. Możliwe jest to dzięki strumieniom wiedzy zasilanym przez system edukacji, a także efektem absorpcji i tworzenia nowych strumieni know-how przez pozostałe cztery obszary helisy.

Alternatywną odsłoną analizy przepływów wiedzy jest sytuacja, w której punktem wyjścia jest stan nierównowagi gospodarczej, a ściślej mówiąc, kryzys. Aby poprawić tę sytuację, potrzebne są jednocześnie źródła wiedzy i jej swobodny przepływ, a także skoordynowane działania gospodarcze w pięciu wyróżnionych obszarach, które prowadziłyby do wymiernych efektów w postaci innowacyjnych rozwiązań.

Autonomiczny impuls rozwoju analizowanych obszarów helisy jest zachwiany w okresie dekoniunktury gospodarczej, zatem niezbędne są

działania i narzędzia naprawcze. Instrumenty antykryzysowe mogą być tworzone bezpośrednio przez instytucje wchodzące w skład helisy, ale również w sposób pośredni, np. przez ugrupowania integracyjne i ich strategię wsparcia. Dlatego też zasadne jest stwierdzenie, iż programy pomocowe UE są istotnymi narzędziami wsparcia instytucji tworzących ład gospodarczy kraju. Ze względu na priorytety, jakimi kieruje się UE po wybuchu pandemii COVID-19, należałoby zwrócić szczególną uwagę na strategię i programy, których potencjał będzie budował i wzmacniał kapitał ludzki. Stąd wyróżnia się wątek uczelni wyższych jako narzędzia do walki z kryzysem (zachowując jednocześnie długookresową perspektywę spodziewanych rezultatów).

Aby osiągnąć zrównoważony rozwój (SDG), UE rozbiła działania na 17 celów, wśród których sferę nauki reprezentuje cel zwany *Dobłą jakością edukacji*. Zawarte są w nim elementy związane z: edukacją podstawową, szkolnictwem wyższym, kształceniem dorosłych oraz umiejętnościami cyfrowymi. Głównym wskaźnikiem wykorzystywanym do monitorowania rezultatów w zakresie szkolnictwa wyższego jest odsetek osób z wykształceniem wyższym w ludności w wieku od 25 do 34 lat. Według danych za lata 2014–2020 ogólny cel w obszarze edukacji został oceniony pozytywnie i KE określiła go jako *umiarkowany postęp*, w tym szkolnictwo wyższe zostało zaklasyfikowane do kategorii *znacznego postępu* w realizacji celu zrównoważonego rozwoju UE, gdyż w 2020 r. wskaźnik osób z wykształceniem wyższym był na poziomie 40,2% i jest na dobrej drodze do celu wyznaczonego w 2030 r., czyli 45%. Z kolei najslabiej wypadły umiejętności cyfrowe, wykazujące *niewystarczający postęp* – tj. umiarkowane oddalenie od celu, oraz udział kształcenia dorosłych (znaczne oddalenie od celu) (*Sustainable development... 2021*: 113–124).

7. Podsumowanie

Szkolnictwo wyższe wyposażone jest we właściwości charakterystyczne dla działań podejmowanych w procesie zarządzania kryzysowego, kwalifikuje się do priorytetowych obszarów wsparcia, a także koresponduje z kluczową ideą strategii antykryzysowej – tj. *zabezpieczeniem i odbudową*. Instytucje kształcące na poziomie wyższym mogą być traktowane jako instrument walki z kryzysem ze względu na: elastyczność form przekazywania wiedzy (mobilność, e-nauka, współpraca), narzędzia śledzenia trendów kompetencji i wsparcia absolwentów (np. klasyfikacja ESCO, monitorowe sytuacji na rynku pracy lub inicjatywy na

rzecz zatrudnienia absolwentów), a także efekty działalności dydaktyczno-naukowej (m.in. poprzez dostarczanie innowacyjnych rozwiązań czy budowanie zasobu pracowników lepiej radzących sobie na rynku pracy). Jednymi z silniejszych trendów, jakie można zaobserwować w stosunku do szkolnictwa wyższego w strategii UE, są: poprawa jakości, mobilność, współpraca, umiędzynarodowienie oraz dostosowywanie do transformacji cyfrowej i ekologicznej.

Unia Europejska wspiera działaniami instytucje szkolnictwa wyższego, odsłaniając funkcje niezbędne dla stabilności systemu szkolnictwa wyższego i społeczno-gospodarczego, a także realizacji celu zrównoważonego rozwoju. Inwestycje w wiedzę i edukację, w tym szczególnie w szkolnictwo wyższe, nie są zatem działaniem doraźnym, lecz silną strategią zmierzającą do uregulowania i zabezpieczenia gospodarki, łagodzenia skutków przyszłych kryzysów, a także rozwoju.

Literatura

- Baza danych OECD, <https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rates-by-education-level.htm> (dostęp: 08.2021).
- Budget Allocation per Region: Erasmus+*, https://wayback.archive-it.org/12090/20210120141203mp_/https://eacea.ec.europa.eu/sites/eacea-site/files/3_budget_allocation_per_region_2020.pdf (dostęp: 14.11.2021).
- Capacity Building in the field of Higher Education*, https://www.eacea.ec.europa.eu/grants/2014-2020/erasmus/capacity-building-field-higher-education-2020_en (dostęp: 14.11.2021).
- Capacity-building projects in the field of higher education*, <https://erasmusplus.org.ua/en/erasmus/ka2-cooperation-for-innovation-and-good-practices/capacity-building.html> (dostęp: 12.11.2021).
- Carayannis E.G., Barth T.D., Campbell D.F., 2012, *The Quintuple Helix innovation model. Global warming as a challenge and driver for innovation*, „Journal of Innovation and Entrepreneurship”1(1), DOI: 10.1186/2192-5372-1-2.
- ENQA, ESU, EUA, EURASHE, EI Research Institute, BUSINESSEUROPE, EQAR, 2015, *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG)*, Brussels, Belgium.
- Erasmus+ (2014-2020)*, https://www.eacea.ec.europa.eu/grants/2014-2020/erasmus_en (dostęp: 12.11.2021).
- European Commission, 2011, *Commission Working Document on recent developments in European high education systems. Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Supporting growth and jobs – an agenda for the modernisation of Europe's higher education systems*, COM(2011) 567 final, SEC(2011)1063 final, Brussels.
- European Commission, 2013, *High Level Group on the Modernisation of Higher Education. Report to the European Commission on Improving the Quality of Teaching*

- and Learning in Europe's Higher Education Institutions*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, DOI: 10.2766/42468.
- European Commission, 2018, *Peer counselling – A new element in the ET2020 toolbox. Information note*, Brussel, https://ec.europa.eu/education/content/peer-counselling-new-element-et2020-toolbox-0_pl (dostęp: 12.07.2021).
- European Commission, 2020, *Coronavirus – European Universities Initiative impact survey results*, https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/resources/documents/coronavirus-european-universities-initiative-impact-survey-results_pl (dostęp: 14.07.2021).
- European Commission, 2021, *Marie Skłodowska-Curie actions 2021-2027*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, DOI: 10.2766/128028.
- European Commission, 2021a, *The EU's 2021–2027 long-term Budget and Next Generation EU. Facts and Figures*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, DOI: 10.2761/808559.
- European Commission, EACEA, Eurydice, 2020, *The European Higher Education Area in 2020. Bologna Process Implementation Report*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, DOI : 10.2797/756192.
- European Structural and Investment Funds. 2014–2020 Cohesion Policy Overview*, https://cohesiondata.ec.europa.eu/2014-2020_cohesion_overview (dostęp: 17.11.2021).
- Haller A.P., 2012, *Concepts of Economic Growth and Development. Challenges of Crisis and of Knowledge*, „Economy Transdisciplinarity Cognition”, Vol. 15, Issue 1, 66–71.
- International Standard Classification of Education ISCED 2011*, 2012, UNESCO Institute for Statistics, Canada.
- Komunikat Komisji – Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*, 2010, KOM(2010) 2020 wersja ostateczna.
- Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Działania na rzecz Wzrostu Gospodarczego i Zatrudnienia - Plan Modernizacji Europejskich Systemów Szkolnictwa Wyższego*, 2011, KOM(2011) 0567 wersja ostateczna.
- Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów w sprawie utworzenia europejskiego obszaru edukacji do 2025 r.*, 2020, COM(2020) 625 final.
- Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów w sprawie Planu działania w dziedzinie edukacji cyfrowej*, 2018, COM(2018) 22 final.
- Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Plan działania w dziedzinie edukacji cyfrowej na lata 2021-2027. Nowe podejście do kształcenia i szkolenia w epoce cyfrowej*, 2020a, COM(2020) 624 final.
- Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Europejskie szkolnictwo wyższe na świecie*, 2013, COM(2013) 499 final.
- Konkluzje Rady Europejskiej z dnia 14 grudnia 2017 r.* (dok. EUCO 19/1/17 REV 1).
- Konkluzje Rady w sprawie inicjatywy Uniwersytety Europejskie – łączenie szkolnictwa wyższego, badań, innowacji i społeczeństwa: ku nowemu wymiarowi europejskiego szkolnictwa wyższego z dnia 17 maja 2021 r.* (2021/C 221/03).

- Makulska D., 2012, *Kluczowe czynniki rozwoju w gospodarce opartej na wiedzy*, „Prace i Materiały Instytutu Rozwoju Gospodarczego SGH”, nr 88, 169–193.
- OECD, 1999, *The Future of the Global Economy: Towards a Long Boom?*, OECD Publishing, Paris, DOI: 10.1787/9789264174016-en.
- OECD, 2015, *Frascati Manual 2015: Guidelines for Collecting and Reporting Data on Research and Experimental Development, The Measurement of Scientific, Technological and Innovation Activities*, OECD Publishing, Paris, DOI: 10.1787/9789264239012-en.
- Schumpeter J.A., 1960, *Teoria rozwoju gospodarczego*, PWN, Warszawa.
- Słownik grecko-polski*, 1960, red. Z. Abramowiczówna, t. II, Warszawa.
- Sustainable development in the European Union – Monitoring report on progress towards the SDGs in an EU context – 2021 edition*, 2021, Publications Office of the European Union, Luxembourg, DOI: 10.2785/195273.
- Thom R., 1990, *Kryzys i katastrofa*, tłum. S. Zakrzewski [w:] *O kryzysie. Rozmowy w Castel Gandolfo*, red. K. Michalski, Res Publica, Warszawa.
- U-Multirank Project*, <https://www.umultirank.org/about/u-multirank/the-project/> (dostęp: 15.11.2021).
- Walas-Trębacz J., Ziarko J., 2010, *Podstawy zarządzania kryzysowego, cz. 1: Zarządzanie kryzysowe w administracji publicznej*, Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków, <http://hdl.handle.net/11315/13786> (dostęp: 12.11.2021).

Higher Education Sector as an instrument to tackle crises (the European Union perspective)

Abstract

The purpose of the article is to analyse the actions of the European Union aimed at supporting higher education, which would lead to recovery from crises and achieving sustainable development. The article uses a descriptive-inductive method by analysing EU communications, regulations and programmes.

Crises have at least a dual nature of effects (positive and negative). It is worth emphasising that the tools to tackle a crisis should not be temporary, but should be used to enhance resilience and future development. Moreover, the priorities of EU programmes correspond with the values expressing the essence of the Quintuple Helix. Investment in higher education coincides with these characteristics, but its anti-crisis functions are often overlooked or marginalised. The key role of higher education institutions as a tool to tackle a crisis is included in the Europe 2020 Strategy, and the programmes developed on its basis for the education system are characterised by a commitment to *openness and inclusiveness*. Higher education corresponds with the indicated anti-crisis properties, at the same time constituting one of the key areas of EU support.

The added value of this article is the presentation of the role of investment in knowledge in crises and the importance of this process for the EU.

Key words: crisis, Higher Education, EU Programmes, Quintuple Helix